

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

У даній статті розкрито теоретичні засади дослідження проблеми формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Приділена увага дослідженню впливу компетентнісного підходу на процес підготовки кваліфікованого фахівця з перекладу та на розвиток його комунікативних умінь і навичок для ефективної діяльності у сфері цивільної авіації. Окреслено дефінітивний апарат із проблеми.

Ключові слова: компетентність; компетентнісний підхід; перекладач; комунікативність; професійна підготовка перекладачів; професійно-комунікативна компетентність; авіаційна галузь.

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах інтеграції України до європейського та світового співтовариства особливої актуальності набуває професійна діяльність перекладача, оскільки він сприяє зміцненню економічних, соціальних, культурних, наукових зв'язків між країнами, етносами, професійними об'єднаннями, окремими особистостями. З огляду на значущість його ролі в сучасному полікультурному середовищі актуалізується проблема підготовки кваліфікованих перекладачів у системі вищої професійної освіти. Увага вчених привертається насамперед до змісту його навчання, адже традиційно у вітчизняних ВНЗ готували здебільшого універсальних фахівців з іноземної філології, приділяючи увагу вивченню фонетичних, лексичних, граматичних, семантичних, стилістичних, синтаксичних особливостей іноземної мови, її порівнянню із слов'янськими мовами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх десятиліть як закордонні, так і вітчизняні науковці з галузі перекладознавства працюють над створенням теорії перекладу, формуванням його техніки, виокремленням критеріїв ефективного перекладу, уточненням особливостей спеціального перекладу тощо. Найбільш значущими в цьому аспекті є праці Алексеевої І.С., Бархударова Л.С., Карабана В.І., Комісарова В.Н., Корунця І.В., Ребрія О.В., Чередніченка О.І.

Так, зокрема Бархударов Л.С. здійснив аналіз перекладу в загальнолінгвістичному аспекті, запропонував теоретичні узагальнення та сформулював практичні рекомендації для перекладачів щодо використання мови в процесі здійснення перекладу [1]. Чередніченком О.І. також розглядається переклад у тісному зв'язку з використанням мови [2]. Водночас вчений-перекладознавець розширює функції перекладу, розглядаючи його в єдності з феноменами культури та ідентичності. Фундаментальним внеском у теорію перекладу та формування методичних засад навчання фахівців з перекладу є доробок Корунця І. В. [3].

У кожній сфері професійної діяльності є свій термінологічний апарат. Значущою в цьому напрямі є роль Комісарова В.Н. [4]. На думку вченого, *перекладом* є вид мовного посередництва, який повністю зорієнтований на іншомовний оригінал; це іншомовна форма існування повідомлення, яке існує в оригіналі [4, с. 42]. Для нашого дослідження є важливими твердження автора про те, що в будь-якому мовленнєвому акті наявне спілкування між *джерелом* інформації (яке говорить чи пише) та її *рецептором* (який слухає чи читає). Рецептор отримує з повідомлення різну за обсягом інформацію залежно від його знань, ступеня зацікавленості, мети комунікації. А тому кожне повідомлення існує у двох не зовсім тотожних формах: повідомлення, яке передається відправником інформації; повідомлення, сприйняте отримувачем. На думку вченого, має свої особливості мовленнєве спілкування комунікантів, які розмовляють різними мовами – це міжмовна, двомовна комунікація. Обов'язковою умовою її здійснення є наявність *мовного посередництва*, яке сприяє перетворенню вихідного повідомлення в таку мовну форму, яка може бути сприйнятою рецептором. Цю роль може виконати лише особа, яка володіє необхідним рівнем *двомовності*. Саме таке положення вносить корективи в традиційну думку вітчизняних спеціалістів з іноземної мови, що якісний переклад може бути здійснений фахівцем, який добре володіє саме іноземною мовою. Навіть у процесі формування навчальних планів з підготовки фахівців з англійської, німецької, французької тощо філології, з перекладу нехтується значення рідної мови. У той час, як відомий український учений, літературознавець, перекладач Микола Зеров зазначав, що перекладач має майстерно володіти материнською мовою.

Комісаров В.Н. обґрунтував доцільність здійснення перекладачем функції *адаптивного транскодування*. Це вид мовного посередництва, за якого відбувається не лише транскодування (перенесення) інформації з однієї мови на іншу, а і її перетворення (адаптація) – викладення в тій формі, яка може бути доступною рецептору, тобто створюваний текст не призначений для повноцінної заміни оригіналу [4, с. 47].

Ученим також обґрунтовано систему критеріїв для визначення якості перекладу. Система побудована на основі градації помилок, заснованої на ступені спотворення змісту оригіналу при перекладі. На думку автора, така система не має бути суто «арифметичною», щоб давати можливість оцінити та враховувати всю сукупність нормативних вимог Перекладачеві доводиться здійснювати переклад різних за жанром, стильовою належністю, змістовою спрямованістю текстів. Для цього йому необхідні не лише знання з певних сфер людської діяльності, а й володіння технікою спеціального перекладу. Коломієць Л.В. досліджувала еволюцію напрямів в англо-українському поетичному перекладі кінця XIX- XXI ст. [5]. Особливо актуальними для нас є довідник Карабана В.І. [6], присвячений граматичним проблемам перекладу англійської наукової і технічної літератури українською мовою, а також наукова стаття Михайленко О.О. про функціонально-стилістичну специфіку перекладу науково-технічного тексту [7], оскільки майбутні фахівці з перекладу, які працюватимуть в авіаційній галузі, зіткнуться саме з цими проблемами, тому що документація ІКАО видається англійською мовою. структурою.

Метою даної статті є розгляд педагогічного аспекту дослідження проблеми формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі

Викладення основного матеріалу дослідження. Нашу увагу привертають результати наукових досліджень, присвячених професійній підготовці перекладачів. Так, Підручна З. Ф. досліджувала проблему формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки. Дослідницею визначено сутність, структуру професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів, розроблено модель її формування, уточнено професіограму перекладача [8]. Павлик О.Б. вивчала питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення [9]. Рогульська О.О. працювала над дослідженням педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами сучасних інформаційних технологій. Ученою розроблено й теоретично обґрунтовано модель системи цього виду компетентності засобами ІКТ, опрацьовано критерії, показники для визначення рівнів її сформованості [10]. Семигінівська Т.Г. працювала в напрямі формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі [11]. Автором створено організаційно-дидактичну модель цього процесу й експериментально доведено її дієвість. Змістовою основою формування фахової етики перекладачів авіаційної галузі були дисципліни соціально-гуманітарного циклу та інтегративний спецкурс, зорієнтований на майбутню професію. Колодій І. А. досліджувала проблему формування професійної компетентності перекладачів авіаційної галузі на основі інтеграції загальноосвітніх і професійно орієнтованих навчальних курсів [12].

З-поміж наукових праць, присвячених галузевому перекладу, найбільш близькі з лінгвістичного погляду до нашого дисертаційного дослідження праці Єнчевої Г.Г. [13]. Автор у лінгвістичному аспекті ґрунтовно вивчала проблему, пов'язану з лінгвокогнітивним моделюванням процесу перекладу авіаційних термінів (на матеріалі англо-українських версій нормативно-технічної документації ІКАО).

Дотичними до теми нашого дисертаційного дослідження є й інші роботи вчених, присвячені різним проблемам удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі. Барановська Л.В. цікавиться, який вплив на якість цієї підготовки чинить освітнє середовище авіаційного ВНЗ [14]. Автором визначено його структуру й обґрунтовано на прикладі аналізу компонентів освітнього середовища конкретного авіаційно-технічного закладу вищої освіти значущість цього феномена Петрашук О. обґрунтувала концепцію мовної підготовки авіаційного персоналу відповідно до вимог Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО). У своїх наукових працях дослідниця приділяє увагу оцінюванню рівня володіння англійською мовою за шкалою ІКАО, питанням удосконалення методики викладання авіаційної англійської мови, змісту усного дискурсу радіомовлення «земля-повітря» та ін. [15,16]. О. Ковтун розробила та науково обґрунтувала концепцію формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі (авіаційних операторів) в навчально-виховному процесі профільного ВНЗ, що охоплює теоретико-методологічний і технологічний аспекти [17]. Дослідниця послідовно доводить, що

професійне мовлення авіаторів насамперед виконує комунікативну функцію. Наголошується на необхідності володіння операторами широким діапазоном мовних кодів (українська, російська, англійська мови), такими видами мовленнєвої діяльності, як читання, говоріння, слухання, письмо; функціональними стилями (офіційно-діловий, науковий, розмовний); жанрами (запит, донесення, звіт, повідомлення); формами мовлення (усне (діалог / монолог), писемне) для реалізації їхніх професійно-мовленнєвих обов'язків.

Проблему вдосконалення змісту, методів навчання спеціалізованої англійської мови, формування її засобами комунікативної компетентності та професійного мовлення в майбутніх фахівців з авіації та космонавтики, авіоніки, аеронавігації вивчали Н. Глушаниця, Є. Кміта. Бережко О.Л. займалась проблемою розвитку технологічної компетентності викладачів авіаційної англійської мови в системі післядипломної освіти. Нею, з урахуванням специфіки навчання дорослих, розроблено систему навчання авіаційної англійської мови для слухачів очної та дистанційної форм.

Висновки. Таким чином, варто зазначити, що найґрунтовніше проблема підготовки перекладача у ВНЗ досліджувалась в педагогічному аспекті. Ученими приділена увага визначенню термінологічного апарату щодо перекладу та перекладацької діяльності, уточненню дефініцій понять, пов'язаних з використанням компетентнісного підходу. Наявні результати спеціальних досліджень стосовно універсального перекладача (визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами сучасних інформаційних технологій, формування в них професійної комунікативної компетентності у процесі фахової підготовки, уточнення професіограми перекладача; професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення). Нами виявлено, що наявні й дослідження, які стосувались професійної підготовки перекладачів до діяльності в авіаційній галузі. Однак учені працювали в напрямі формування в них професійної етики на засадах змісту соціально-гуманітарних дисциплін, формування професійної компетентності перекладачів авіаційної галузі на основі інтеграції загальноосвітніх і професійно орієнтованих навчальних курсів. Проаналізовані наукові праці є цінними для нашого дослідження, вони стануть основою для уточнення професіограми перекладача авіаційної галузі, визначення пріоритетів його фахової підготовки. Однак вченими ґрунтовно не досліджувалась проблема формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів авіаційної галузі, що зумовлює потребу визначення її структури, виявлення педагогічних умов формування цього виду компетентності; обґрунтування моделі формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів авіаційної галузі та її експериментальну перевірку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). – М.: Международные отношения, 1975. – 240с.
2. Чередніченко О. І. Переклад – Культура – Ідентичність. – Київ: Вид. Заславський, 2017. – 224 с.
3. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства [англ. / укр.] : Підручник для ВНЗ. Front Cover. Нова книга, 2008. – 512 pages.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учебник для институтов и факультетов иностранных языков. - М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
5. Коломієць Л. В. Еволюція напрямів в англо-українському поетичному перекладі кінця ХІХ – поч. ХХІ ст.: Дис. ...д-ра наук: 10.02.16. – К., 2006.
6. Карaban В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової технічної літератури на українську. – Флоренція – Страсбург – Гранада – Київ, 1997. – 317 с.
7. Михайленко О. О. Функціонально-стилістична специфіка перекладу науково-технічного тексту // Мовні й концептуальні картини світу, 2014. – Том 47. – С. 21 – 29.
8. Підручна З. Ф. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Підручна З.Ф. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
9. Павлик О. Б. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Б. Павлик. – Хмельницький, 2004. – 24 с.

10. *Рогульська О. О.* Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами сучасних інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.О. Рогульська. – Вінниця, 2010. – 24 с.

11. *Семигінівська Т. Г.* автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/ Глушаниця Н. В. – Київ, 2013. – 20 с.

12. *Колодій І. А.* Формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі на основі інтеграції загальноосвітніх і професійно орієнтованих дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. А. Колодій. – Київ, 2012. – 23 с.

13. *Єнчева Г. Г.* Лінгвокогнітивне моделювання процесу перекладу авіаційних термінів (на матеріалах англо-українських версій нормативно-технічної документації ІКАО): автор. дис. канд. філол. наук / Г. Г. Єнчева. – Одеса: Б. В., 2011. – 20 с.

14. *Барановська Л. В.* Авіаційний ВНЗ: освітнє середовище університету як детермінанта якості професійної підготовки студентів /Л.В. Барановська // Вісник Льотної академії: Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 1. – Кропивницький, 2017. – С. 18 – 24.

15. *Петрацюк О. П.* Вимоги до рівня володіння англійською мовою авіаперсоналом для використання її у професійних цілях // Іноземні мови у навчальних закладах. – № 3. – 2006. – С.116 – 123.

16. *Петрацюк О. П.* Концепція англійської підготовки фахівців аеронавігаційного обслуговування // Вісник НАУ, 2012. – №2. – С. 110 – 114.

17. *Ковтун О. В.* Теоретико-методологічні засади формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)»; 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Ковтун; Південноукраїнський національний пед. ун-т імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2013. – 44 с.

N. Bilous

THEORETICAL BASIS IN STUDYING THE ISSUES THAT PERTAIN TO THE PROFESSIONAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TRANSLATORS IN THE AREA OF AVIATION

Summary. *The paper considers the aspects related to the issues that may arise in reference to the development of professional and communicative competence displayed by future translators in the area of aviation. The studies described in this paper are focused on the influence of the competency-based approach on the training process aimed to achieve highly qualified educational standards regarding the communicative skills and capabilities of specialists in translation in order to efficiently perform the activities in the aviation area. The way to define and solve the issues mentioned above is shown. The results of preceding studies on the professional training of translators are taken into account. The author justifies the organizational and didactic model of the training process and experimentally proves its effectiveness. The paper also discusses the basis for the formation of the professional ethics inherent in translators in the aviation area, which is deemed to be social and humanitarian subjects and special integrative profession-oriented courses. The studies carried out by the author allow one to improve the methods of teaching specialized English, as well as to form the means of communicative competence and professional speaking skills of future specialists in aviation and astronautics, avionics, and air navigation.*

Keywords: *aviation area; communicative competence; competency-based approach; translator; professional training; professionally oriented qualities; communicativeness*